

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag

Postboks 4710 Sluppen, 7468 Trondheim

Sentralbord: 73 19 90 00

Besøksadresse: E. C. Dahls g. 10

Saksbehandler

Tor Sæther

Kommunal- og samordningsstaben

Innvalgstelefon

73 19 92 82

Vår dato

21.05.2017

Deres dato

10.03.2017

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)

2017/2128-561

Deres ref.

Norges vassdrags- og energidirektorat
Vestre Rosten 81
7075 TILLER

Uttalelse - søknad om bygging av Verksfossen minikraftverk og søknad om tillateløse til nedlegging av reguleringsanlegget dam Foldsjøen i Malvik kommune. Overtakelse av dam som alternativ til nedlegging.

Vi viser til brev fra Norges vassdrags- og energidirektorat av 10.03.2017 vedlagt søknad fra Meraker Brug AS om tillatelse til å bygge Verksfossen minikraftverk, samt søknad om tillatelse til nedlegging av reguleringsanlegget dam Foldsjøen i Malvik kommune i Sør-Trøndelag. Overtakelse av ansvar for dam som alternativ til nedlegging. Søknaden behandles i henhold til Lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) og som fylkesmannens innsigelsesrett er knyttet til.

Fylkesmannen fremmer innsigelse til plan om bygging av Verksfossen kraftverk. Fylkesmannen fremmer også innsigelse til planen om nedlegging av reguleringsanlegget dam Foldsjøen, inntil dette er bedre utredet.

Landbruk og bygdeutvikling

Det fremgår at utbyggingen av Verksfossen Kraftverk ikke vil påvirke jord- eller skogbruksinteressene i området. Vi har på denne bakgrunn ingen merknader i saken.

Samfunnssikkerhet

Ingen merknad.

Miljøvern

I henhold til høringsbrev fra NVE:

«Foldsjøen kan i perioden 1.5 – 30.9 reguleres 2,5 meter mellom HRV på kote 208,90 og LRV på kote 206,4. I perioden 1.10 – 30.4 kan Foldsjøen reguleres 3,5 meter mellom HRV på kote 208,9 og LRV på kote 205,4.

Verksfossen minikraftverk vil utnytte et fall på 40,9 meter i Homla mellom kote 208,9 og kote 168. Vannveien på 415 meter skal graves ned hele vegen. Det er behov for cirka 110 meter ny permanent veg som tilkomst til kraftstasjonen.

Middelvannføringen i Homla er 1472 l/s og kraftverket er planlagt med en maksimal slukeevne på 2650 l/s. Kraftverket vil ha en installert effekt på 0,9 MW, og vil etter planen gi en gjennomsnittlig årlig produksjon på 3,5 GWh.

Utbyggingen vil medføre redusert vannføring på ei 600 meter lang elvestrekning i Homla. Det er planlagt slipp av minstevannføring på 142 l/s om sommeren og 100 l/s om vinteren. Det er også søkt om tillatelse etter energiloven for bygging og drift av Verksfossen kraftverk med tilhørende koplingsanlegg og kraftlinje....

Hvis planen om å bygge Verksfossen kraftverk ikke realiseres så skal dam Foldsjøen legges ned ved at høyden på dammen reduseres fra dagens HRV på kote 208,9 og ned til kote 204. Vannstanden i Foldsjøen vil dermed reduseres med 4,9 meter sammenlignet med dagens situasjon. Nytt overløp på dammen blir på kote 204, og dette vil bli normalvannstanden i Foldsjøen».

Søknaden om minikraftverket og nedleggelse av dammen må etter Fylkesmannens vurdering sees på som to separate tiltak. Tiltakene må begge vurderes i lys av at Homla er et verna vassdrag (supplering av verneplan for vassdrag, 2005). Stortinget har seinere vedtatt at det kan gis konsesjon for kraftverk med installert effekt mindre enn 1 MW i verna vassdrag under forutsetning av at en utbygging ikke svekker verneverdiene (St.prp. 75, 2003-2004, Innst. S. 289, 2008-2009). Dermed blir verneverdiene og lovens rammer sentrale i vurderingen av om dette skal tillates eller ikke.

Vernegrunnlaget for vassdragsvernet i Homla beskrives som; «*Vassdraget, særlig elvas karakteristiske fosser, er viktige deler av et variert landskap i lavlandet, stedvis dominert av løsmasser. Stort naturmangfold knyttet til elveløpsform, geomorfologi, vannfauna, landfauna og botanikk. Store kulturminneverdier. Friluftsliv er viktig bruk*». Forskrift om rikspolitiske retningslinjer for verna vassdrag (FOR-1994-11-10) stiller opp forvaltningsmål som særlig vektlegger å unngå tiltak som vil redusere flere verdier som framgår i grunnlaget.

Naturmangfold

Naturmangfoldloven viser til at naturen har egenverdi i tillegg til den verdien den har til bruk. For å opprettholde den verdien skal funksjon, struktur og produktivitet i økosystemer, arter og artenes gener bevares gjennom forvaltningsmål for arter og naturtyper. Mangfoldet av naturtyper (§ 4) skal tas vare på innenfor naturtypenes naturlige utbredelsesområder, med de arter og de økologiske prosessene som kjennetegner naturtypen. Artene skal finnes i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder (§ 5).

Så langt det er nødvendig for å nå målet skal også artenes økologiske funksjonsområder og de økologiske betingelsene de er avhengige av tas vare på. Alle offentlige beslutninger som kan påvirke natur skal vurderes etter lovens §§ 8 – 12, og vurderingen skal framgå av vedtaket.

Kunnskapen (jf § 8) skal være oppsummert i biologisk mangfoldrapport tilhørende konsesjonssøknaden, Faun rapport, 015-2015. Tilhørende supplerende miljøundersøkelser er gjennomført 16.-17. juni 2015. Det er også kartlagt en del arter og naturtyper i området fra før, blant annet i forbindelse

med naturtypekartlegging som f.eks. bekkekløftprosjektet, diverse artskartlegginger, verneplan for vassdrag, barskogvern mm.

Vi mener at Faun rapporten gir en god sammenstilling av aktuell foreliggende kunnskap om naturmangfold i området. Eksisterende kunnskap viser stort mangfold av arter og naturtyper i området Foldsjøen og Homlavassdraget. Blant annet flere svært viktige naturverdier av nasjonal og regional interesse som vil bli berørt ved omsøkte tiltak. Det er i ettertid kommet en rapport om vannfugl i ferskvann i Malvik kommune (Bangjord og Bangjord, 2016) som også må tas med i vurderingen.

Arter og naturtyper

Norsk rødliste for naturtyper ble publisert i mai 2011. Her er alle elveløp vurdert som nær truet (NT). En av flere årsaker til denne statusen er skader av vassdragsinngrep ved utbygging av vannkraft. I influensområdet finnes 10 *naturtyper* med verdi, der to er vurdert som «svært viktig», 7 som «viktig» og en som «lokalt viktig». De mest verdifulle er i fosserøyklokalitetene i bekkekløfta i Homla ved Storfossen og Dølanfossen, og kystgranskogene som er tilpasset fuktighetsforholdene på stedet gjennom tusener av år. I tiltaksområdet finnes to naturbeitemarker (viktig), og en lokalt viktig gråor-heggeskog, som blir direkte berørt.

Det er kartlagt 23 rødlistearter i influensområdet, hvorav *Enkorntvedbladmose* i kategorien sterkt truet (EN), 10 i kategorien sårbar (VU) og 12 kategorisert som nær truet (NT). Blant disse er 9 fugler, 2 sopp, 2 moser, 9 lav og 1 karplante. I Homlas bekkekløfta er det flere *rødlistearter* av fuktighetskrevede lav og mose. Foldsjøen har en rik vannfuglfauna med flere rødlistearter. Navnet *Lomtjønna* taler for seg.

Potensialet for funn av flere rødlistearter vurderes som middels til stor innenfor Homlas bekkekløft. Potensialet for funn av flere rødlistearter innenfor selve tiltaksområdet vurderes som begrenset av utredende konsulent, Faun Naturforvaltning AS.

Verneområder

I Homla finnes et verneområde, Homla naturreservat (FOR-2015-12-11). Formålet med naturreservatet er; «å verne en elvedal med truet natur i form av naturtypen kystgranskog, og med truet, sjelden og sårbar natur med rik og verdifull lavflora. Det er en målsetting å beholde verneverdiene i best mulig tilstand, og eventuelt videreutvikle dem».

Fisk og vannmiljø

Nedre 5,1 km av Homla nedstrøms Dølanfossen, er anadrom med laks og sjøørret. Det er ikke nasjonalt laksevassdrag, men munner ut i nasjonal laksefjord. Homla har vært stengt for laksefiske to av de tre siste årene da forvaltningsmålene mht gytebestand ikke er nådd. Trolig er det en kombinasjon av flere påvirkninger både i elva (tidligere års overbeskatning, reguleringsvirkning, klimaendringer) og i havet (næringsmangel, lus/sykdom, klimaendringer) som er årsaken til lav måloppnåelse.

Øvre del av Homla oppstrøms Storfossen har forekomst av ørret og trepigget stingsild. Kulpen i bunnen av Verksfossen er en egnet fiskeplass. Ut fra tidligere

registreringer antas det å være forekomst av gjedde, ørret, røye og trepigget stingsild i Foldsjøen. Interessen for fritidsfiske i vannet har imidlertid blitt sterkt redusert etter at gjedde ble innført. Det er samtidig registrert en markert nedgang i kartlagte planktonmengder. Av amfibier er det kun registrert padde i Foldsjøen. Foldsjøen inkludert Litifoldsjøen, er beskrevet som et grunt og middels produktivt vann.

Vilt – Landskapsverdier – Friluftsverdier - Opplevelsesverdier

Homlavassdraget og Foldsjøens nærområder har stor verdi for folk i Malvik, Mostadmark og Trondheimsregionen. Området er populært for opplevelse og utøvelse av friluftsliv (jakt, fiske, tur, trening og idrettsarrangement) både sommer og vinter i et bynært område med villmarkspreget. Litifoldsjøen er vurdert som et viltområde med stor verdi. Mostadmark jernverk er et kulturminne som er blant de mest bevaringsverdige i sitt slag i Norge. Verdien antas å øke i framtida med forventet befolkningsvekst og økt bruk av området.

Vannforskriften

Nye tiltak jf. vannforskriften § 12 skal vurderes når det skal fattes enkeltvedtak om ny aktivitet eller nye inngrep i en vannforekomst som kan medføre at miljømålene ikke nås eller at tilstanden forringes. *Det er den aktuelle sektormyndigheten* for det omsøkte tiltaket som foretar vurderingen etter § 12, både om den kommer til anvendelse og om vilkårene i § 12 er oppfylt.

Etter § 12 annet ledd bokstav a skal "alle praktisk gjennomførbare tiltak" settes inn for å begrense virksomhetens negative miljøpåvirkning. "Samfunnsnyttene" av de nye inngrepene eller aktivitetene skal være "større enn tapet av miljøkvalitet", jf. § 12 annet ledd bokstav b.

Det siste vilkåret som må være oppfylt, er at hensikten med den nye virksomheten, på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet kan oppnås med andre midler som er miljømessig vesentlig bedre, jf. § 12 annet ledd bokstav c. Relevante alternativer kan være en annen lokalisering, størrelse eller utforming av virksomheten.

Nye tiltak kan bare gjøres dersom økologisk tilstand ikke blir dårligere enn god etter gjennomført tiltak. Da vassdraget er et såkalt beskyttet område er reglene skjerpet. Litifoldsjøen har en tilstand dårligere enn god. Tiltak som gjøres må derfor bidra til å høyne tilstanden her til minimum god.

Homla, vannforekomst: 123-499-R står oppført med antatt god økologisk tilstand, samt typologi; små, moderat kalkrik, humøs. På registrert påvirkning er notert: middels grad av forurensning fra avrenning fra landbruk, samt liten grad av påvirkning fra spredt bebyggelse ikke tilknyttet avløpsnett.

Det er vurdert i søknaden at minikraftverket ikke vil påvirke vannkvaliteten i elva, noe som er sannsynlig. Imidlertid vil hydrologi og hydromorfologi endres vesentlig i tiltaksområdet.

Virknninger av minikraftverket og reguleringen i Foldsjøen

Planlagte tiltak vil resultere i vesentlig redusert vannføring i Homla langs en strekning på snaue 600 m mellom Foldsjødammen og utløpet fra planlagte

kraftstasjon. I tillegg til redusert vannføring mellom inntak og utløp fører ca. 450 m vannvei, inntak, kraftstasjon, 450 m jordkabel, samt ca. 100 m ny adkomstvei til kraftstasjonen, til inngrep i marka og i kulturmiljøet Mostadmark jernverk.

Om planen realiseres så mener vi veiadkomst og plassering av kraftstasjonen må optimaliseres, ved å flytte stasjonen nærmere Verksfossen. Dette vil spare gråor-heggeskogen i området og trolig redusere behovet flere meter ny veg uten å redusere fallet vesentlig. Fylkesmannen gir ikke nærmere vurdering av kulturmiljøet da dette er kommunens og Fylkeskommunens myndighetsområde.

Det framgår av søknaden at regulering av Foldsjøen med 3,5 m om vinteren (HRV 208,9-LRV 205,4) og 2,5 m om sommeren (HRV 208,9-LRV 206,4), ikke vil avvike betydelig fra dagens situasjon. Dette som følge av at planlagt regulering vil likne på siste års praksis, hvor reguleringene hovedsakelig er gjort med tanke på flomdemping.

Fylkesmannen stiller spørsmål ved om dagens manøvrering er godt nok dokumentert – spesielt virkningen på lakseførende strekning og fosserøymiljøene, i og med at det ikke er fastsatt manøvreringsreglement. Det kan i tilfelle være vanskelig å evaluere virkninger både av dagens regime og eventuelle endringer. Vi mener det er behov for et manøvreringsreglement som på en sikker måte kan ivareta verneverdiene i Homla, all den tid vannstandsendringer høyst sannsynlig også skal foregå i framtida.

Fylkesmannen er av den oppfatning at de mange hydrologiske dataene/kurvene som er vedlagt saken er gjennomgående nyttige, men at de i alt for liten grad følges av beskrivelser og forklaringer som gjør det mulig for høringsparter uten særskilt kompetanse på rimelig tid å sette seg inn i hydrologien før- og etter utbygging.

Vi stiller spørsmålstegn ved om det foreligger godt nok tålegrenseberegninger av endret vannføringsregime/regulering på fosserøymiljøene i bekkekløfta, anadrom laksefisk og vannfuglearter i Foldsjøen. Dette er vesentlig viktig som grunnlag for en eventuell konsesjon i et verna vassdrag med flere svært viktige natur- og brukshensyn.

Klima og klimatilpasning er tema som ikke er viet oppmerksomhet i søknaden. Dette bør omtales i alle planer som berører vassdrag fremover.

Nedlegging av dammen i Foldsjøen

Nedlegging av dammen eller senking av dammen i Foldsjøen vil trolig ikke ha vesentlig betydning for de verdiene Fylkesmannen har sektoransvar for, hvis alternativer (damhøyde, vannivå, manøvreringsreglement inkludert minstevannføring og slippinnretning) utredes nøyer for å ivareta naturverdiene.

Hvis avviklingen eller senking av damhøyden utredes nøye med avbøtende og eventuelt kompensierende tiltak, kan dette trolig gjennomføres på en akseptabel måte. En god løsning er avgjørende for å ta vare på det rike fuglelivet i Foldsjøen. Rapporten «Forekomst av vannfugl i ferskvann i Malvik kommune (Bangjord og Bangjord, 2016) viser Foldsjøen og spesielt Litjfeldsjøen som de viktigste lokalitetene for slik fugl i Malvik.

Det er også et spørsmål knyttet til bestandstettheten av gjedde (fremmed art) - om denne kan øke, og om dette kombinert med redusert vannareal og vannvolum vil påvirke amfibie-, fiske- og fuglefaunaen i negativ retning.

Vi ønsker ikke bygging av terskel i Foldsjøen, da dette blir et nytt vesentlig teknisk inngrep i et vernet vassdrag. Fylkesmannen støtter ellers kommunens vurdering, da de har kjennskap til de samfunnsmessige behovene i Mostadmark, og støtter forslagene om å utrede flere alternativer.

Informasjonsskilt ved Foldsjøen

Mulighet til forbedring av dagens situasjon

Regulanten har en rettighet til å bruke vannet mellom HRV kote 208,9 m.o.h og bunnstokk i gammel dam (oppgitt til 205,4 m.o.h). Dette er en gammel rettighet som ikke har tilhørende offentlig tillatelse etter vassdragsreguleringsloven og/eller vannressursloven.

Etter at naturmangfoldloven og vannforskriften ble gjort gjeldende for vedtak etter sektorlovgivninger, mener vi på generelt grunnlag at det ved søknad om nye delprosjekter innen gjeldende reguleringer som ikke har offentlig vannbrukskonsesjon, må gjøres en saksbehandling på linje med nye reguleringsøknader (revisjonssaker).

I et vernet vassdrag er dette en mulighet til å sikre vassdragsverdiene og balansere bruk, noe som er i tråd med vannforskriften. Det bør settes et manøvreringsreglement med miljøbasert vannføring (fleksibelt med naturlig avrenning). I vannressursloven ligger det mulighet for innkalling (§ 66) og omgjøring (§ 28) som bør vurderes brukt før det eventuelt gis konsesjon til minikraftverket. Tekniske innretninger for tapping og overløp bør sees på og optimaliseres i forhold til formålet, naturverdier og estetikk.

Oppsummering

Kunnskapen om naturverdiene i Homla og Foldsjøen er god (nml § 8). Imidlertid er kunnskapen om virkninger av endret hydrologi og hydromorfologi på disse verdiene mangelfull i forhold til kravet som må stilles til utbygginger av vannkraft i verna vassdrag med så høye verdier som Homlavassdraget. Vi mener

at nasjonale og regionale naturverdier, landskaps- og opplevelsesverdier må sikres for framtida.

Fylkesmannens konklusjon

I retningslinjer for små kraftverk (OED, 2007) heter det at «*innenfor de beskyttede områdene, blant annet verna vassdrag, vil det være behov for ekstra årvåkenhet i forbindelse med planlegging og oppfølging av enkeltsaker. Generelt vil verdiene som ligger til grunn for at området er beskyttet bli prioritert foran utbyggingsinteresser*».

I vernegrnlaget for Homla er de karakteristiske fossene del av grunnlaget for vassdragsvernet. Verksfossen og den ovenforliggende fossen vil begge bli vesentlig berørt i et område med stor verdi for opplevelsen av det kulturhistoriske grunnlaget for Mostadmark jernverk og av vassdraget som helhet. Naturverdiene i Homlavassdraget må prioriteres foran en strømproduksjon til 175 husstander. Vi mener at samfunnsnyttan av en utbygging på foreliggende grunnlag er lavere enn det potensielle tapet av verdier for natur, friluftsliv og kulturverdier, (jf. vannforskriftens § 12).

Fylkesmannen frarår planene på foreliggende grunnlag og varsler innsigelse på et eventuelt konsesjonsvedtak om minikraftverk i Verksfossen. Vi varsler også innsigelse på vedtak om nedlegging av dam Foldsjøen inntil dette er nøyere utredet, også med alternativer og eventuelle avbøtende tiltak. Innsigelsen er hjemlet i energiloven.

Med hilsen

Brit Skjelbred
fylkesmann

Tor Sæther
seniorrådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.

Kontaktpersoner: Landbruk: Margrethe Halsan, tlf. 73 19 92 73
Miljøvern: Kari Tønset Guttvik, tlf. 73 19 92 05
Samfunnssikkerhet: Aleksander S. Pedersen, tlf. 73 19 91 71